РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Валентина Фрицюк

https//orcid.org/ 0000-0001-6988-6258

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Розвиток дослідницької компетентності майбутніх учителів є важливим завданням їхньої професійної підготовки, оскільки сучасна школа потребує не просто трансляторів готових знань, а педагогів-інноваторів, здатних адаптуватися до швидких змін у суспільстві. В освітньому середовищі університету здобувачі мають змогу навчитися критично аналізувати інформацію, виявляти реальні педагогічні проблеми та знаходити науково обґрунтовані шляхи їх вирішення. Це перетворює майбутнього вчителя на активного творця освітнього процесу, який уміє самостійно розробляти й впроваджувати нові методики, гнучко адаптувати програми під потреби учнів та безперервно професійно вдосконалюватися. Крім того, лише педагог із розвиненим дослідницьким мисленням здатний ефективно формувати аналогічні навички самостійного пошуку, аналізу та критичного сприйняття світу у своїх учнів, що є головною метою якісної сучасної освіти.

Окремі аспекти проблеми формування дослідницької компетентності педагога в умовах освітнього процесу ґрунтовно висвітлена в працях науковців (Н. Бібік, Е. Гусинський, М. Кларін, В. Кремінь, О. Савченко та ін.). Водночас, відсутні комплексні дослідження, присвячені дослідженню дослідницької компетентності як компонента готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

«Дослідницьку компетентність» О. Фомін визначає як особистісне утворення, що проявляється у мотивації, готовності, здатності до впровадження

та реалізації активної дослідницької діяльності. Типовими елементами дослідницької компетентності є, на думку науковця, здатність здійснювати: цілепокладання, що виражається у навичках ідентифікувати та окреслювати певні цілі діяльності; цілевиконання, що передбачає визначення предмета, об'єкта дослідження, засобів діяльності, реалізацію дій, які плануються відтворити для досягнення відповідних цілей; рефлексію, що передбачає ґрунтовний аналіз результатів діяльності – порівняння досягнутих результатів з метою, що була поставлена [3].

Також її трактують як «інтегративну характеристику особистості, що передбачає володіння методологічними знаннями, технологією дослідницької діяльності, визнання їх цінності й готовності до їх використання у професійній діяльності, що вирізняється стійкою мотивацією», як «невід'ємний компонент загальної і професійної освіченості, характеристику особистості педагога, що означає володіння уміннями і способами дослідницької діяльності на рівні технології з метою пошуку знань для вирішення освітніх проблем, побудови освітнього процесу» [1].

Цілком слушно, на нашу думку, наголошує В. Федорук, що дослідницька компетентність передбачає активну діяльність студентів, що в кінцевому результаті забезпечує здобуття необхідних навичок творчої дослідницької діяльності, яка сприятиме самостійному вирішенню завдань, розроблених наукою [2]. Така активна діяльність, звісно, має бути організована в освітньому середовищі університету.

Отже, можна стверджувати, що дослідницька компетентність майбутніх педагогів виявляється в їхній потребі оволодіння методологією наукової діяльності; умінні здійснювати дослідницьку роботу; організовувати й проводити педагогічні дослідження тощо. Без цього неможлива ефективна діяльність, зокрема, майбутнього вчителя. Й безумовно, професійний саморозвиток майбутніх вчителів передбачає, з-поміж іншого, розвиток їхньої дослідницької компетентності.

Для ефективного розвитку дослідницької компетентності майбутніх учителів необхідний комплексний підхід, який поєднує сучасні методики, сприятливе середовище освітнього закладу та відповідну мотивацію.

Так, зокрема, доцільним для розвитку дослідницької компетентності майбутніх учителів є створення STEM-орієнтованого освітнього середовища; забезпечення умов для міждисциплінарних досліджень, де майбутні педагоги можуть поєднувати науковий пошук із технологічними інноваціями.

Важливим є впровадження культури академічної доброчесності; формування етичного ставлення до роботи з інформацією, нульової толерантності до плагіату та розуміння цінності власного наукового внеску через спеціальні тренінги та воркшопи.

Значну позитивну роль у цьому процесі може відіграти коучинговий супровід здобувачів; перехід від авторитарного викладання до партнерської взаємодії. Використання інструментів коучингу допомагає викладачу скеровувати студента, стимулюючи його до самостійного генерування ідей та рефреймінгу проблем.

Особливе значення має застосування викладачами в освітньому процесі ефективних методів та технологій, здатних здійснити позитивний вплив на розвиток дослідницької компетентності, як-то: проєктне та проблемно-орієнтоване навчання; залучення студентів до вирішення реальних педагогічних завдань (наприклад, розробки освітніх проєктів, моделювання уроків) замість написання суто теоретичних рефератів; інтеграція AI-інструментів та цифрових баз даних; кейс-метод (case-study), метод, що передбачає аналіз конкретних педагогічних ситуацій (наприклад, впровадження інклюзивної освіти), що вимагає від студента збору даних, висунення гіпотез та пошуку оптимальних рішень; безпосередня наукова практика, котра передбачає практичне залучення здобувачів до написання наукових статей, підготовки тез, проведення експериментальних досліджень (наприклад, діагностики) із подальшою публікацією результатів.

Звісно, що важливими чинниками відповідного впливу є мотивація та залучення студентів; інтеграція в наукову спільноту; обов'язковою є участь здобувачів освіти у фахових науково-методичних семінарах, зимових/літніх школах, форумах та конференціях. Доцільно забезпечити зв'язок досліджень із реальною практикою; здобувач має бачити, як його наукова робота може бути застосована в майбутній професії (наприклад, розробка нових методик викладання чи оптимізація освітнього процесу). Важливо наголосити на ефективності заохочення нестандартних підходів до вирішення педагогічних завдань, що є базою для будь-якої інноваційної діяльності вчителя.

Успіх досягається тоді, коли дослідницька діяльність не є окремим, відірваним від життя процесом, а наскрізно пронизує всі етапи фахової підготовки майбутнього педагога.

Література

1. Никорак Я. Науково-дослідницька компетентність майбутніх педагогів гуманітарного профілю: функціонально-змістовий аспект. *Гірська школа Українських Карпат*, 2017. Вип. 17. URL: http://mountainschool.pu.if.ua/sites/default/files/Issue_17/47.pdf

2. Федорчук В. Формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів в процесі вивчення методики наукових досліджень. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2022. № 21(1), С. 117-125. https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.117-125

3. Фомін О. Наукові засади формування дослідницької компетентності обдарованих учнів в рамках діяльності Малої академії наук. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2013. Вип. 2, С. 49-52.